

le, v kar prenekaterih krajih srečamo tujce. Za nameček še motorizirane, kot na primer skupino nemških motoristov pod Poreznom ali v Breginjskem kotu ali italijanske terence na Javornikih, v Trnovskem gozdu, na vrhu Slavnika in še marsikje, kjer bi še peš morali paziti, kam stopajo.

»Ne, tokrat ne bosta prav nič firbcala okoli Križne jame,« nama svetuje razum. »Alo, naprej!«

Prav, prav, saj greva, skozi Bločice čarovnicam naproti! Ni jih, kot že tolikokrat ne. Zdi se mi, da je vse skupaj larifari ali pa so ljudje postali tako hrupni, da so jih že davno tega pregnali z njihove Slivnice. Morda je temu pomagalo tudi to, da so zadelali jamo pod vrhom, v kateri so čarovnice kuhale svoja zlobna neurja in še drugače nagajale ljudem. Kakorkoli že – ni jih.

Kot se za najine zimske ture spodobi, sva proti vrhu Slivnice hodila že po temi, ki so jo nekoliko svetlili odsevi mlade lune.

Po pivskem postanku v Domu na Slivnici nama ni ostalo drugega, kot da sva krenila navzdol. Po hojo, ki nama je ta dan tako močno zaznamovala ritem dneva, si ni bilo težko pričarati občutka, da skozi lunin sij kar nekoliko lebdiva (ali so prijazne gospe še vedno tukaj?). Nekaj kilometrov gor ali dol, ura hoje sem ali tja, to je pri taki turi prav vseeno.

Ko sva se spet znašla na izhodišču v Cerknici, je bilo že nekoliko pozno. Ampak kaj bi to – dan je bil po 13 urah hoje in po skoraj 50 prehojenih kilometrih več kot izreden, občutek in zavedanje, da sva obhodila Cerkniško jezero, prav tako. Narave in krajev ob poti pa sploh ni potrebno posebej omenjati. Dejstvo je, da so ob primerni kondiciji tudi take »maratonske« ture več kot privlačne in niso nobeno pretiravanje.

Če bi se seveda dalo, bi v življenju samo hodil, ampak raje kot »na žalost« rečem, da je »na srečo« dobro početi še druge reči. Toda brez hoje, redne in izdatne, zagotovo ne gre. To je dejstvo. Brez te življenje ni pravo.

PO POTI SLOVENSКИH LEGEND

NA SVETEGA NIKOLAJA NAD SAVO

RADO RADEŠČEK

Cesta od Ljubljane proti Litiji in naprej v Posavje ter na Štajersko, še bolj pa železniška proga, se ob reki Savi prebijata skozi čudovito pokrajino, ki je sprva v najbližji okolici Ljubljane še široka ravan, a se kmalu utesni v slikovito savsko klisuro, ki se zdi najožja nekje ob železniški postaji Sava, kjer je reka v svojih tesnih tudi najbolj divja. Še so na obeh straneh savske struge vidne ozke steze, vsekane v živo skalo, po katerih so davno tega savski čolnarji in brodarji z volovsko vprego vlekli svoja plovila proti rečnemu toku. In tam, kjer se združita Ljubljana in Sava, so visoko zgoraj na Ostrm vrhu nad Zalogom lastniki Starega gradu oprezali za savskimi brodarji, ki so jim morali plačevati brod-ninski davek.

Tostran savskega porečja, kjer je komajda prostora za železniško postajo Laze in nekaj poslopij, ki se strmo lepijo v strmino predgorja visokih Janč, nam pogled splava prek obsežne ravnice, ki jo zapirajo visoki grebeni Ciclja, Murovice in Slivne. Gotovo vsakogar pritegne visok vrh s skalovitimi stenami, ki se prepadno grezijo proti porečju Save. Prav na vrhu strme in z vseh strani težko dostopne gore sameva lična in že od daleč vidna cerkva sv. Nikolaja oziroma Miklavža na nadmorski višini 742 metrov.

KDO JE ZGRADIL CERKEV?

Vrh sv. Miklavža ali Gora, kakor so pečevnat osamelec imenovali v preteklosti, je dostopen iz različnih smeri. Nanj lahko pridemo iz Moravč prek Grmač, iz Jevnice, Laz in Kresnic. Brez števila stezic si je utrl pot na spo-

štljivo višino, do vznožja strmega griča pa se lahko pripeljemo tudi z avtomobilom.

Vrh svetega Miklavža je obiskovano izletišče s prekrasnim razgledom. Na južni strani se pod nami v podnožju Janškega hribovja razprostira savska dolina. Lep je pogled na Cicelj, Murovico in Ljubljansko polje na zahodni strani in na Slivno z najvišjim vrhom Pivklom, na Sveto ali Zasavsko goro ter proti Kumu na vzhodni strani. Odpira se tudi razgled na bližnjo Limbarsko goro ter proti Menini planini proti severovzhodu. Na severu pa vidimo celotno verigo Kamniških ali Savinjskih Alp.

Vemo, da je sv. Nikolaj ali Miklavž predvsem priprošnjik nekdanjih brodarjev in splavarjev, zavetnik proti poplavam, pa tudi prijatelj otrok. **Stane Stražar** v svoji knjigi Moravska dolina iz leta 1979 piše, da so to cerkev imenovali čuvarja zgornje Save, ker odlično dominira nad Zasavjem. Brodarji in čolnarji so namreč menili, da se jim ne more nič hudega zgoditi, dokler lahko vidijo cerkvico sv. Nikolaja oziroma Miklavža na visoki vzpetini nad Savo. Po ustnem izročilu naj bi jo zgradili brodarji in čolnarji, ki so vozili težka tovorna plovila po Ljubljani in Savi, že v drugi polovici 15. stoletja.

Cerkev je obokana, ima pravokotno ladjo in plitev prezbiterij. Zakristija je v zvonici za glavnim oltarjem na vzhodni strani. Notranjščina je bila bogato poslikana s freskami iz 15. in 16. stoletja, ki so bile dolga leta pod beležem, sedaj pa jih odkrivajo in obnavljajo. V glavnem oltarju je Gotzlova slika, v stranskih baročnih oltarjih pa na desni strani kip sv. Neže in na levi sv. Katarine. Cerkev je večkrat poškodovala strela in so jo zato morali obnavljati. Večja obnovitvena dela so bila leta 1866, ko so postavili nov vhodni portal z napisom: Nicolae ora pro nobis A. T. P. L. 66.

PROTITURŠKI TABOR

Ob cerkvi sv. Miklavža oziroma Nikolaja na Vrh ali Gori so še danes vidni ostanki starega zidu, ki se zdi kakor obzidje protiturške trdnjave. Zgodovinsko sicer ni dokazano, da bi cerkev sv. Miklavža v preteklosti kdaj služila kot protiturški tabor. Vendar nam Stane Stražar v knjigi *Moravska dolina poroča o kresišču na Vrh sv. Miklavža*, ko piše: »Kadar je pridrvel Turek v deželo, so odjeknili topiči, na vrhovih z dobrim razgledom so zagorele grmade. Na deželnem zboru 30. aprila 1613 v Ljubljani so sprejeli novi red kresišč. Na Gorenjskem so bila glavna kresišča na Ljubljanskem gradu, Šmarni gori (Grmadi), Šmarjetni gori pri Kranju, Starem gradu nad Kamnikom, pri cerkvi sv. Petra nad Begunjami, na Blejskem gradu, Beli peči in pri sv. Nikolaju nad Savo v fari Moravce. Po tradiciji so kresove kurili tudi na Grmačah, ki so po njih najbrž dobile ime. Pri sv. Miklavžu so bile, kot pravi ustno izročilo, stalne straže za prižiganje grmad.«

Da je bila cerkva sv. Miklavža oziroma Nikolaja v davni protiturško utrjena, meni tudi 49-letni **Janez Kokal**, ki je bil sicer rojen v Tuštanju v Moravski dolini, kjer živi še danes, ob koncu tedna pa prihaja pod Vrh sv. Miklavža, kje ima v nekdanji mežnariji urejeno prijazno gostišče. Ob obisku mi je povedal, da je pred leti živel s starši v mežnariji, ob kateri so tedaj imeli njivo. Njegov oče Peter, ki je na njivi oral, je našel nekaj osti starih puščic, ki so bile brčkone turškega izvora. Našel pa je tudi bronasto zapestnico, ki je verjetno znatno starejša. Janez in tudi mnogi okoličani so prepričani, da je morala biti cerkev utrjena in da so tod v davni preteklosti divjali siloviti boji. Stari ljudje so tudi govorili, da je bila nekoč na Gori le obzidana kapelica, za katero se ne ve, kateremu svetniku je bila posvečena. Menda tedaj še ni bilo cerkvenega stolpa.

Zanimiv je še zapis, ki ga najdemo v tanki knjižici **Rudolfa Badjura** Izbrani izleti iz leta 1953: »Sv. Miklavž (741 metrov), jugovzhodni skrajnik Križevskega Ciclja, je bil prav gotovo že v predzgodovinski dobi utrjena postojanka. Severovzhodno pod njim se razprostira malo vrtačasto polje z nekaj hišami, zaselku pravijo Vrh. Na južnem kraju, koj pod cerkvijo, ždi lični s skalami (skriljem) krit gostoljubni cerkovnikov dom, ostale kmetija pa so na oblem, Sela imenovanem hribu na severnem kraju. Mnogo tod po njivah in tratah najdemo težke kepe staljenega železa in druge najdbe, ki pričajo, da je morala biti na tem kraju v predzgodovinski dobi topilnica železa, kakor nad slemško cerkvico pri Vačah in drugod.«

NEKOČ JE BILA CERKEV V VELIKI VASI

Badjura torej sklepa, da je moralo na gričku, kjer danes stoji Miklavževa cerkva, v davni dobi predzgodovinsko gradišče, pod njim pa po vsej verjetnosti prastara topilnica železove rude. Z njegovo mislijo se strinja tradicija okoliškega življa, saj mi je Janez Kokal povedal, da ljudje, kar pomni, vzpetino svetega Miklavža imenujejo Ajdovski grad.

Cerkev sv. Nikolaja nad Savo

Med okoličani je še ohranjena tradicija, da cerkev sv. Miklavža nekoč ni stala na sedanjem mestu, temveč v bližnji Veliki vasi precej nižje spodaj. Legendo nam je v svoji knjigi *Moravska dolina* ohranil Stane Stražar, ko piše: »Po ustnem izročilu je imela tudi Velika vas nekdanjo svojo cerkev. Stala je v Oprdenu pri Zalogu. Menda se tam še pozna cerkveni prag. In kako je Velika vas izgubila cerkev, na katero je še sedaj ponosna? Izročilo pravi, da so jo neke noči voli pripeljali iz Velike vasi na Vrh sv. Miklavža. Ko so gospodarji prišli v hleve, so našli vole mokre in utrujene.

Neki gospodar je voliča vprašal, zakaj sta premočena. Odgovorila sta mu: »Nocoj sva sv. Miklavža vozila.« Zakaj so cerkev v Veliki vasi opustili, če je sploh kdaj tam bila, ni znano. Morda so jo požgali Turki, pa so novo raje postavili na težko dostopnem vrhu, kjer so morda zgradili tudi tabor. Tam, kjer je cerkev sv. Miklavža, naj bi po ustnem izročilu stal poganski tempelj.

Zelo zanimiva pripoved, za katero pa se zdi, da med okoličani ni več posebno razširjena. Vsaj Janez Kokal iz mežnarije pod cerkvijo mi je ni omenil. Prav tako ni razširjena vera, da bi na Vrh sv. Miklavža kdaj v davni preteklosti stal poganski tempelj, tradicija pa zatrjuje, da je bil tam ajdovski grad, trdnjava ali utrjeno gradišče. Ob tem moram še pripomniti, da gre v stari pripovedi za razširjeno vzporednico, kako so voli vozili cerkev na Goro. Zelo podobna legenda se je namreč ohranila o cerkvi sv. Katarine na bližnjem Ostrežu nad Prevegom, le da so tam dogodki bolj natančno določeni.

Vsekakor se je o cerkvi sv. Miklavža v dolgih stoletjih napletlo toliko skrivnostnih pripovedi, da so okoličani začeli stikati za skritimi zakladi. Janez Kokal pravi, da je zgoraj pri cerkvi stikal za zakladi tudi njegov stric Stane, nenadoma pa se je v zemlji odprlo globoko brezno. Strica se je polastila groza, zbežal je in nikoli več ni poskušal odkopati zaklada pod Miklavževo cerkvijo, četudi ljudje še danes pravijo, da je tam nekeje zakopano pogansko zlato tele.

O iskalcih skritih zakladov nam poroča tudi Stane Stražar v svoji tukaj že večkrat omenjeni knjigi, ko piše: »Miklavžka mežnarica se je nekoč hudo zamerila nekemu iskalcu zaklada. Ko je šla s punčko nabirati gobe, je opazila moža, ki je vneto kopal. Le-ta se je potem dolgo hudoval nanjo, ker ga je zmotila ravno takrat, ko je zagledal zaklad.«

In ko sem Janeza Kokala seznanil z zapisano pripovedjo, je pripomnil, da je morala biti tista mežnarica njegova mati Leopolda, ki so jo klicali kar Polda in je umrla v starosti 76 let. Mati ni kaj dosti verjela v stare pripovedi in zato o njih tudi ni govorila. Janez pa se spominja, tedaj mu je bilo kake tri leta, da sta nekoč z materjo Poldo res šla gledat za gobami. Videla sta možakarja, ki je kopal blizu cerkvice sv. Miklavža. Mati ga je povprašala, kaj išče, možakar pa je vidno jezen odgovoril: »Meš dobre misli!« Kasneje je govoril okoli, da je prišla neka baba z otrokom in mu preprečila kopanje zaklada, ko je ravnokar nekaj videl.

Janezova pripoved se torej povsem sklada s Stražarjevim zapisom, le da Stražar poroča, naj bi mežnarica prišla s punčko, v resnici pa je bil to fantek, tedaj najbrž še Janezek.

GRIČEVNATA POKRAJINA NA ROBU SLOVENIJE, KI JO PLANINCI PREMALO POZNAJO

HALOZE OD POMLADI DO JESENI

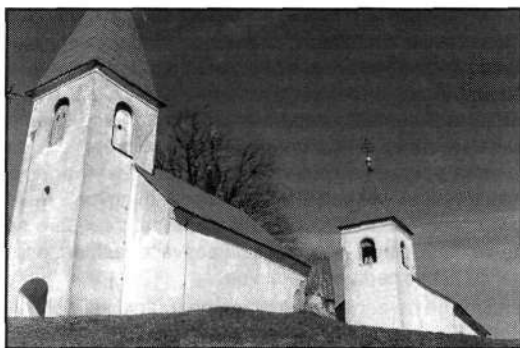
TOMISLAV JAGAČIČ

Komaj smo dočakali, da je minila zima in da je sonce posušilo gozdno stezo od mejne vasi Cvetlin na hrvaški strani do cerkvic svete Magdalene in svetega Avguštna na slovenski strani Halož.

V živem spominu nam je ostala avguštinova zadnja avgustovska nedelja lanskega leta, ko je bila meja »odprta« in so tja že po tradicionalni navadi prišli tudi romarji iz hrvaških obmejnih naselij Cvetlin, Višnjica, Jamno, Brezova gora. Slovencev je bilo največ, vendar, žal, mnogo več romarjev kot planincev. Resnici na ljubo je treba seveda povedati, da so ob Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah ter Karavankah Haloze za slovenske planince obrobje, čista periferija. Vendar po krivici! Haloze navdušujejo s svojo zaobljenostjo, prehodnostjo, predvsem pa ob vsakem letnem času z lepoto svoje pokrajine.

Na praznik svete Magdalene meseca junija in svetega Avguštna avgusta daruje župnik iz Leskovca mašo v cerkvicah, ki so ju njega dni sezidali pobožni ljudje. Lani je tam na avguštinovo bral mašo skupaj z dvema duhovnikoma mariborski škof **Vekoslav Grmič**.

Čeprav je mogoče pot skozi vinograde iz hrvaške vasi Cvetlin do slovenskih cerkvic tik za državno mejo v počasni hoji premagati v malo več kot eni uri, lahko ta pot traja mnogo dalj časa, kajti v več letih, odkar že hodimo po tej poti, smo tam dobili nove prijatelje. V Cvetlinu je tam najprej **Adam Car** in njegova žena **Julika**. Prav užaljena bi bila, če bi šli mimo, ne da bi se ustavili pri nji. **Stjepan Koren** bo pred vas postavil celo pletenko vina, če je mož le doma. S prvim Slovincem se srečamo že na hrvaški strani. **Stanko Klinar** in njegova žena Lidija iz Maribora imata počitniško hišico na hrvaški strani.

Cerkvici druga poleg druge sta kot svetilnika v Halozah: na levi sveta Magdalena, na desni sveti Avguštin.

Neke nedelje lani sem vodil skupino zagrebških planincev v Haloze. Šli smo po stezi mimo Klinarjeve hišice, že precej pred tem pa sem natančno vedel, da sta tam; tega nista mogla skriti, ker je pred hišo stal njun avto. Pozdravil sem se s Klinarjevo hčerko **Karmen**, ona pa mi je odgovorila v slovenščini.

»No,« sem dejal svojim Zagrebčanom – članom Hrvaškega planinskega društva Zanatlija, ki ga je vodil sam predsednik **Josip Majnarić**, »vidite, smo že v Sloveniji. Ali ste opazili, kje in kdaj smo prestopili državno mejo?«

Zmeda je bila očitna. Ko sta prišla k nam oče Stanko in mati Lidija in ko sem jima pojasnil, o čem smo se pravkar pogovarjali, je nekdo iz skupine pripomnil: »Ali bodo kdaj prišli časi, ko bomo prestopili mejo, ne da bi to vedeli in opazili?«

Ko smo prestopili pravo, uradno mejo med Hrvaško in Slovenijo, je bila naša prva postaja pri babici **Tereziji Školnik**. V starinski hiši na samem je rodila in skupaj s